

نقش ابزارهای تبلیغی در بیداری اسلامی

حامد علی اکبرزاده - طلبه سطح سه، کارشناسی ارشد تفسیر و علوم قرآنی

با تأکید بر سیره‌ی سیاسی حضرت زینب (س)

چکیده:

پیام هر مکتبی در سایه‌ی تبلیغ صحیح، اشاعه و ترویج می‌یابد و در مکتب تشیع نیز عنصر تبلیغ جایگاهی بسیار ارزشمند دارد. مسأله‌ی تبلیغ صحیح و استفاده از ابزارهای تبلیغاتی، از ابتدا در بین شیعیان به ویژه خاندان عصمت و طهارت (علیهم‌السلام) مورد توجه بوده است و این مقوله در ابلاغ پیام‌های حادثه‌ی عاشورا نقش اساسی دارد. در بین کسانی که وظیفه‌ی خطیر ابلاغ پیام نهضت حسینی را بر عهده داشتند، حضرت زینب کبری (س) به جهت ویژگی‌های شخصیتی و کمالات انسانی، نقش برجسته‌ای ایفا نمود و با استفاده از ابزارهای مختلفی همچون؛ قدرت سخنوری، صبر و استقامت، عواطف انسانی و... توانست به بهترین شکل ممکن وظیفه‌ی خویش در قبال قیام سید الشهداء (ع) را انجام دهد. در این پژوهش، سیره و ابزارهای تبلیغاتی زینب کبری (س) در ابلاغ پیام عاشورا با توجه به آنچه که در تاریخ و مقاتل بیان شده، مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژه: زینب (س)، حسین (ع)، عاشورا، بیداری، تبلیغات و ابزارها.

مقدمه

اهمیت تبلیغ و احیای امور دینی
اهمیت احیای مکتب اهل بیت (ع) مسأله‌ی بسیار مهمی است که در قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام) نیز بر این امر تأکید شده است. قرآن کریم گاهی تبلیغ را تنها وظیفه‌ی رسولان الهی می‌داند و می‌فرماید: «بر رسول (وظیفه‌ی) جز ابلاغ رسالت نیست.» (سوره‌ی نور، آیه‌ی 54) گاهی در مقام بیان ویژگی انبیای بزرگوار، آنان را مبلغانی معرفی می‌نماید که در راستای تبلیغ و رساندن پیام حق از هیچ کسی جز خداوند متعال واهمه ندارند: {الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رَسُولَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَ كَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا} (پیامبران پیشین) کسانی بودند که تبلیغ رسالت‌های الهی می‌کردند و تنها از او می‌ترسیدند و از هیچ‌کس جز خدا واهمه نداشتند و همین بس که خداوند حسابگر است. (سوره‌ی احزاب، آیه 39)
علاوه بر آیات نورانی قرآن کریم در روایات معصومین (علیهم‌السلام) نیز به اهمیت این امر عنایت شده است. از جمله در حدیثی از امام صادق (ع) نقل شده است: «فأحيوا امرنا فرحم الله من احبنا» پس امر (امامت) ما را زنده بدارید. خداوند رحمت کند کسی را که امر و راه ما را احیا کند. (شیخ حر عاملی، 1413، ج 10 ص 392 از امام رضا (ع) نیز حدیث دیگری در این باب وارد شده که حضرت می‌فرماید: «خدا رحمت کند بنده‌ی را که امر ولایت ما را زنده بدارد» (محمد بن علی بن بابویه قمی، 1361، ص 180)
احیای مکتب و خط فکری تشیع همواره مورد توجه ائمه‌ی معصومین (علیهم‌السلام) بوده است، نهضت پر عظمت امام حسین (ع) نیز به‌عنوان نقطه‌ی عطفی در تاریخ شیعه در این میان جایگاه بس ویژه‌ای داشته است. تأکید بر عزاداری سیدالشهدا (ع)، زیارت آن حضرت، التزام عملی معصومین (ع) در سوگواری بر امام حسین (ع) و روایاتی که در این خصوص نقل شده است، همگی نشان از اهمیت این مقوله دارد.

در روایتی از امام رضا (ع) آمده است: کسی که یاد کند مصیبت‌های ما را و بگیرد و بگریاند برای آنچه که بر ما وارد شده، روز قیامت در درجه‌ی ما خواهد بود... و کسی که بنشیند در مجلسی که در آن امر ما زنده می‌شود، نمی‌میرد دل او در روزی که دل‌ها می‌میرد (محمد بن علی بن بابویه قمی، 1385، ج 2، ص 264)
از احادیث و روایات فراوانی که در کتب متعدد و معتبر روایی آمده است، می‌توان دریافت که احیا و تبلیغ آموزه‌های دینی از جایگاه والایی برخوردار است. در این میان، برپایی و اقامه‌ی عزای سیدالشهدا (ع) ابزار تبلیغاتی قدرتمندی است که می‌توان در قالب آن، حقایق و معارف بسیاری را بازگو نمود.

نقش حضرت زینب (س) در ابلاغ پیام عاشورا

با مشخص شدن جایگاه مسأله‌ی تبلیغ در اسلام و مکتب تشیع، می‌توان به بررسی ابزارهای تبلیغاتی قیام عاشورا پرداخت. به تحقیق می‌توان گفت روش‌های احیاء و تبلیغ نهضت امام حسین (ع) بسیار کارآمد و مؤثر بوده است و گواه ما بر این مدعا تأثیراتی است که این قیام بر جامعه‌ی آن روز گذارده است. حضرت زینب (س) با توانایی خاص و منحصر به فردی که داشت توانست از این ابزارها به بهترین وجه در راه تکمیل نهضت اباعبدالله (ع) بهره جوید. البته به رغم اینکه نقش حضرت امام زین العابدین (ع) در این زمینه به عنوان امام معصوم در جایگاه نخست قرار دارد، لیکن نویسنده در این مقاله به نقش حضرت زینب (س) پرداخته است.

زینب کبری (س) در مقاطع زمانی و مکانی مختلف با خطابه‌های آتشین و خارق‌العاده‌ی خود آن‌چنان در راستای ابلاغ پیام عاشورا گام نهاده که همگان را به حیرت واداشته است. سخنان این بانوی با عظمت، در مواجهه با چهره‌های خبیثی همانند عبیدالله بن زیاد و یزید بن

معاویه، در دفاع از حرم رسول خدا(ص) کم نظیر و بلکه در نوع خود بی نظیر است. این بانوی برگزیده‌ی اسلام، توانست با ابزارها و شیوه‌های گوناگون، به بهترین نحو از حرکت برادر خود امام حسین(ع) دفاع کند، تا آنجا که حضرت سجاد(ع) زبان به مدح عقیده‌ی بنی هاشم گشوده و می‌فرماید: «انت بحمد الله عالمه غیر معلمه، فهمه غیر مفهمه» ای عمه تو به حمد الهی دانشمندی هستی که نزد کسی تعلیم ندیده‌ای و دانایی هستی که نزد کسی نیاموخته‌ای (سید نورالدین جزائری، 1385، ص 79)

ابزارهای تبلیغی حضرت زینب در بیداری مسلمانان

زینب کبری(س) در راستای ابلاغ پیام‌های عاشورا به مسلمانان، از ابزارهای مختلفی استفاده کرده است که هر یک از این ابزارها تأثیری خاص بر جامعه و تاریخ داشته است. بررسی این ابزارها مسأله‌ی مهمی است که می‌تواند در شناخت سیره‌ی زینب کبری(س) در جریان نهضت عاشورا مؤثر واقع گردد.

1. خطابه و سخنرانی

مهم‌ترین ابزاری که حضرت زینب(س) به جهت آگاه نمودن مردم و بیداری آنان به کار گرفت، ایراد خطابه‌های پرشور و سخنرانی‌های کوبنده بود، آن حضرت با ایراد خطابه‌های کوبنده چه در مسیر راه و چه در کوفه و شام، چنان انقلابی به وجود آورد که حکومت مستبد بنی امیه را برای همیشه از بیخ و بن برکند. خطابه‌های آن بزرگوار از جنبه‌های مختلف در تبلیغ پیام‌های عاشورا اثرگذار بوده است. ادامه این جنبه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف: فصاحت و بلاغت

از جمله القاب زینب کبری(س) «الفصیحه» و «البلیغه» بوده است. بشیر بن خذیم اسدی درباره‌ی خطبه‌های پرشور و سخنرانی‌های می‌گوید: «نظرت الی زینب بنت علی... کانه تفرغ من لسان امیر المومنین» در آن روز به زینب دختر علی(ع) نگریستم، زیرا هرگز زنی را سخنگوتر و زبان اورتر و ناطق‌تر از او ندیدم، گویا به زبان پدرش امیرالمؤمنین سخن می‌گفت همانا او همراه با اشاره‌ی دست به مردم فرمود: ساکت شوید! ناگاه نفس‌ها در سینه‌ها حبس شد و زنگ‌های کاروان از حرکت ایستادند. (سید بن طاووس، 1385، ص 194)

سخنان زینب(س) به قدری محکم و بلیغ و شیوا بوده که تعجب همه‌ی حاضران را برانگیخته است، لذا در تاریخ آمده، هنگامی که مردم از استماع سخنان آن حضرت منقلب شده بودند، پیرمردی را دیدند که گریه می‌کرد و مکرر می‌گفت: پدر و مادرم به فدایتان، پیران شما بهترین سالخوردگان و بانوان شما بهترین زنان هستند. (سید نورالدین جزائری، 1385، ص 113)

از همین رو بسیاری از علما و بزرگان، کلام زینب کبری(س) را شبیه‌ترین سخنان به منطق علی(ع) دانسته‌اند، همان‌گونه که امیرالمؤمنان(ع) خود فرمود: «انا لامراء الکلام». «ما (اهل بیت) امیران سخن و گفتار هستیم. (سید رضی، 1383، خطبه 233) زینب کبری(س) نیز این‌گونه بود. کلام اعجاز‌انگیز و سراسر فصاحت و بلاغت زینب کبری(س) نشان از عظمت آن بزرگ بانوی اسلام دارد و درحقیقت کلام وی، هم‌چون کلام دیگر معصومین(ع) در جان‌ها اثر می‌کرد و دل‌ها را شیفته‌ی خود می‌ساخت، چنانکه سخنان حماسی حضرت زینب(س) در حضور ابن زیاد، وی را چنان به خشم آورد که گفت: این زن سجع‌گویی و شاعر است و پدرش هم شاعر و سجع‌باف بود. زینب(س) فرمود: ای پسر زیاد! زن را با شعر و سجع چه کار است، من از این کار روی گردانم ولی این سخن از سینه‌ی پر آشوبم برخاست (محمد بن نعمان مفید، 1387، ج 2، ص 173)

ب: تبیین مظلومیت امام حسین و یاران

زینب کبری(س) در بسیاری از سخنان خود با بیان روشن و واضح، مظلومیت اهل بیت(ع) را در واقعه‌ی کربلا بازگو نمود. حضرت در جمع مردم کوفه این‌گونه می‌فرماید: وای بر شما ای مردم کوفه! آیا می‌دانید چه دلی از رسول خدا(ص) خراشیدید و چه جگری از او شکافتید، و کدام پرده نشینان عصمت را از پرده بیرون افکندید؟ آیا می‌دانید چه خونی از پیامبر(ص) بر زمین ریختید و چه حرمتی از او هتک نمودید؟! (سید بن طاووس، 1385، ص 196)

و در جای دیگر می‌فرماید: چگونه لکه‌ی ننگ ریخته شدن خون پسر خاتم پیامبران و معدن رسالت و سید جوانان اهل بهشت را پاک خواهید کرد؟! (سید بن طاووس، 1385، ص 196)

این سخنان حضرت در حقیقت دارای دو جنبه است، نخست اینکه؛ شایستگی و جایگاه آل الله را در میان مسلمین یادآوری می‌کند و این تأکید و یادآوری است که در جنبه‌ی دیگر می‌تواند، ابعاد ظلم و ستمی که بر آنان وارد شده را مشخص سازد. این بانوی نمونه در ابتدای خطابه‌ی خود در بین مردم کوفه نیز می‌فرماید: ای مردم کوفه! ای اهل فریب و خدعه، آیا بر ما می‌گریید؟ هنوز چشم‌های ما گریان است و ناله‌های ما خاموش نگردیده است..... شما با این گناه عظیم عهد و پیمانتان را با پیامبر(ص) از بین بردید. (سید بن طاووس، 1385، ص 194)

در مجلس یزید، حضرت باز هم به این مسأله می‌پردازد و به یزید ملعون چنین خطاب می‌کند: ای پسر آزاد شدگان! آیا از عدل است که زنان و کنیزان خود را پشت پرده جای دهی ولی دختران رسول خدا(ص) را اسیر نموده و حرمت آنها را از بین ببری؟! (سید بن طاووس، 1385، ص 236)

ج: افشای ماهیت حکومت بنی امیه

یکی دیگر از موضوعاتی که در سخنان حضرت زینب(س) به خوبی مشاهده می‌شود، افشای فساد و اعمال ستم‌کارانه و استبداد حکومت یزید و دستگاه خلافت است.

حضرت در این راستا خطاب به یزید می‌فرماید: «ای یزید، آرام باش! مگر فراموش کرده‌ای که خداوند می‌فرماید: آنان که به راه کفر رفتند، گمان نکنند مهلتی به آنان دهیم به حال آن‌ها بهتر خواهد بود، بلکه مهلت برای امتحان است تا به سرکشی خود بیفزایند و آنان را عذابی خوارکننده است.» (سید بن طاووس، 1385، ص 236)

حضرت با استناد به این آیهی قرآن حرکت در جهت کفر را مسیر اصلی حکومت بنی امیه ذکر کرده است، همانگونه که تاریخ نشان می‌دهد بنی امیه، به خصوص یزید بن معاویه به صورت علنی احکام اسلام را زیر پا نهاده و با استبداد و خودکامگی بر مردم حکومت می‌کرد. زینب (س) در ادامه‌ی سخنانش بدین شکل یزید را مورد خطاب قرار می‌دهد: «شگفتا که حزب خدا و بزرگان دین به دست حزب شیطان و آزاد شدگان کشته شوند و دست نحس آنان به خون پاک ما آلوده شود.» (سید بن طاووس، 1385، ص 240)

این کلام حضرت، نیز روشن کننده‌ی جایگاه و شأن بنی امیه در نظرگاه اهل بیت (علیهم السلام) است، آن‌چنان‌که در این بخش از خطبه، دستگاه حکومت یزید حزب شیطان نامیده شده است. علاوه بر این، استندهای زینب کبری (س) در اثنای سخنرانی و خطابه، طعنه‌های هنرمندانه و عالمانه‌ای بر حکومت می‌زند، آن‌چنان‌که ابتدا به آیهی استناد کرده و سپس با شیوه‌ی زیبا، دستگاه حاکمیت را در زمره مصادیق آیات می‌آورد که نمونه‌ی آن ذکر شد. افشاگری و معرفی ماهیت حقیقی حکمرانان دستگاه اموی، تنها شخص یزید را در بر نمی‌گیرد، بلکه ابن زیاد نیز هنگامی که به حضرت می‌گوید خداوند شما را رسوا کرد و دروغتان را آشکار نمود، این گونه پاسخ می‌شود که «انما یفتضح الفاسق و یکذب الفاجر و هو غیرنا» جز این نیست که فاسق و زشتکار رسوا می‌شود و نابکار و فاجر دروغ می‌گوید و او غیر از ماست. (سید بن طاووس، 1385، ص 210) بنابراین، سخنان خود حضرت نیز در آشکار سازی چهره‌ی واقعی حکومت نحس اموی نقشی مهمی داشت.

استدلالات قرآنی

یکی از روش‌های تبلیغاتی زینب کبری (س) استناد به آیات قرآن کریم است، در موارد مختلفی آن حضرت به آیات قرآن کریم استناد جسته و پیکره‌ی باطل را با آیات کوبنده‌ی قرآنی در هم می‌شکست. در مقاطع مختلف زینب کبری، حقایق آیات قرآن را تبیین نموده و از آن، در راستای تحقق اهداف نهضت امام حسین (ع) بهره می‌گرفت.

حضرت زینب (س) در مجلس یزید، پس از حمد و ثنای الهی سخن خود را با آیه‌ای از قرآن آغاز می‌کند و با استناد به قرآن کریم، مصادیق بارز ستمگران را در قرآن به حکومت یزید بن معاویه تطبیق می‌دهد و بدین گونه اوج رفتار ننگین بنی‌امیه با فرزندان رسول خدا را نشان می‌دهد. از جمله حضرت به این آیه اشاره می‌نماید: {ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ آسَأُوا السُّوَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَ كَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ} (روم، 10) عاقبت آنان که کار زشت کردند این بود که آیات خدا را تکذیب نمودند و آن را به مسخره گرفتند. (سید بن طاووس، 1385، ص 236) یا آن جا که با استناد به آیه 10 سوره‌ی روم، مقام و جایگاه شهدای نهضت کربلا را تبیین می‌کند و می‌فرماید: هرگز مپندارید آنان که در راه خدا کشته شده‌اند، مرده‌اند، بلکه زنده‌اند و نزد خدا روزی می‌خورند (سید بن طاووس، 1385، ص 238)

2. تحقیر دشمن و حفظ کرامت اهل بیت

از جمله روش‌های زینب کبری (س) در نهضت عاشورا، حفظ کرامت نفس در برابر دشمن به ظاهر پیروز و کوچک شمردن و تحقیر دشمنان اهل بیت در حضور مردم است. حضرت زینب در مجلس یزید در اثنای خطبه‌ی مفصل خطاب به یزید می‌فرماید: «انی لاستصغر قدرک و استعظم تقریبعک» من تو را کوچک می‌شمارم و بسیار سرزنش و توبیخ می‌نمایم. (سید بن طاووس، 1385، ص 240)

«أمن العدل یابن الطلقاء تحذیرک إماءک و نسائک و سوقک بنات رسول الله سبا یا» ای پسر آزاد شدگان! آیا از عدل است که زنان و کنیزان خود را پشت پرده جای دهی ولی دختران رسول خدا (ص) را اسیر نموده و آبرو و حرمت آن‌ها را از بین ببری؟ (سید بن طاووس، 1385، ص 236)

خطاب «یابن الطلقاء» در اینجا اشاره دارد به ماجرای فتح مکه، در این واقعه پس از اینکه معاویه و دیگران به خانه‌ی ابوسفیان پناه بردند، رسول خدا (ص) فرمود: اینها را آزاد کنید اینها برده‌هایی‌اند که ما آزاد کردیم. بنابراین حضرت زینب (س) می‌خواهد یزید را متوجه این مسئله کند که پدر و پدر بزرگ و خاندان تو آزاد شده‌ی دست جدم رسول خدا (ص) هستی و جایگاه تو هرگز با مقام والای فرزندان رسول خدا (ص) قابل مقایسه نیست. حضرت زینب (س) با این کلام، حقارت دشمن را بار دیگر به یاد همگان آورده و خاطرات فراموش شده و سابقه‌ی نحس آل ابوسفیان را دیگر بار زنده و اذهان خفته‌ی امت اسلامی را بیدار نمود.

سراسر خطبه‌های زینب (س) پس از واقعه‌ی کربلا، کرامت و بزرگواری است و این حفظ کرامت است که به رسوایی دشمن می‌انجامد. زینب (س) انتظار دلسوزی و رحمت از فرزند مادری ناپاک را بیهوده دانسته و می‌فرماید: چگونه می‌توان به دلسوزی و مهربانی کسی که مادرش جگر پاکان را دریده و گوشتش از خون شهیدان روییده است، چشم امید داشت. (شیخ عباس قمی، 1385، ص 403)

3. صبر و استقامت در مسیر الهی

استقامت و صبر همواره یکی از راه‌های نیل به اهداف بزرگ بوده است و در آیات و روایات مختلف به آن سفارش شده است. صبر بر سختی‌ها و پیش آمدهای ناگوار در مسیر یک هدف متعالی تضمین کننده‌ی تحقق آن اهداف است، انبیاء و اولیای الهی برای ادای رسالت خود از این ابزار به‌خوبی بهره جسته‌اند. در حدیثی آمده است که امام صادق (ع) فرمود: هر مومنی که گرفتار گردد و صبر کند بر آن، برای او مانند اجر هزار شهید است. (محمد بن یعقوب کلینی، 1385، ج 4، ص 280)

قرآن مجید نیز استقامت در راه خدا را شایسته‌ی بشارت فرشتگان خدا دانسته و می‌فرماید: {إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَ لَّا تَحْزَنُوا وَ أَبْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ} آنان که گفتند پروردگار ما الله است و در این راه استقامت کردند فرشتگان بر آنان نازل می‌شوند که نترسید و غمگین نباشید و بشارت باد بر شما آن بهشتی که به شما وعده داده شده است. (سوره فصلت، آیه 30)

بنابراین صبر پیشه کردن و استقامت ورزیدن عبادتی ارزشمند و موجب پیروزی انسان در ابتلائات و مصایب است. حضرت زینب

کبری(س) نیز در زمره‌ی بزرگترین صابران به شمار می‌رود و صبر آن بزرگوار یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت قیام اباعبدالله به‌شمار می‌آید، او با بهره‌گیری از این فضیلت اخلاقی بود که توانست از چنین آزمون بزرگی موفق بیرون آید. آری، صبر در برابر مصیبت‌های وارد شده بر امام حسین(ع) و یارانش در روز عاشورا و پس از آن استقامت کردن در برابر ظلم و جور دشمن و تحمل اسارت و اتفاقاتی که در کوفه و شام رخ داد، از جمله ویژگی‌های بارز این بانوی نمونه‌ی خاندان عصمت و طهارت است. از همین روست که زینب(س) را شریک برادر در جمیع مصایب دانسته‌اند و از قول آن بانوی صابره گفته‌اند: «سأصبر حتی يعجز الصبر عن صبري» تا آنجا صبر می‌کنم که خود صبر نیز از صبر من عاجز بماند. (سید نورالدین جزایری، 1385، ص 246) در حقیقت صبر در برابر ناملایمات و مصایب از بارزترین ویژگی‌های حضرت زینب(س) است و به پشتوانه‌ی همین صبر، وجدان خفته‌ی جامعه‌ی اسلامی را بیدار کرد.

4. استفاده از عواطف انسانی

در طول تاریخ و بعد از واقعه‌ی عاشورا، یکی از مهم‌ترین ابزارهای موجود برای ابلاغ پیام‌های این نهضت استفاده از عواطف انسانی و عزاداری و سوگواری در مصیبت سالار شهیدان بوده است، به گونه‌ای که معارف و آموزه‌های بلند دینی از مجرای این سوگواری‌ها در عمق جان مردم نفوذ کرده است و شیوه‌ی متعالی برای زنده نگه داشتن یاد و نام و آرمان‌های نهضت حسینی بوده است. تأکید ائمه‌ی معصومین(ع) بر سوگواری و گریه بر سید الشهداء(ع) نیز گواهی بر این مدعاست. در حقیقت گریه و ماتم برای حسین بن علی(ع) فریاد مظلومیت حق و عدالت است. هم‌چنانکه بسیاری از انقلاب‌ها و نهضت‌های دینی حتی غیر دینی به‌گونه‌ای از این قیام جاوید الگو گرفته است.

«باکیه» به معنی بسیار گریه کننده یکی از القاب زینب کبری(س) است. گریه‌ها و ندبه‌های زینب(س) علاوه بر اینکه امری عاطفی بوده، از سوی دیگر ماهیت سیاسی داشته و بدینوسیله یاد و نام حسین(ع) و آرمان‌های بلند او را در دل‌ها زنده نگه داشته است. بینش سیاسی آن حضرت در مسأله‌ی سوگواری بر سیدالشهدا(ع) آنجا مشخص می‌شود که در آستانه‌ی ورود به مدینه دستور می‌دهد: محمل‌ها را سیاه پوش کنید تا مردم بدانند ما در مصیبت و عزاداری فرزندان فاطمه زهرا(س) به سر می‌بریم. (سید نورالدین جزایری، 1385، ص 210) و همین کار باعث می‌شود اهل مدینه مراسم سوگواری پر سوز و گداز در هنگام ورود اهل بیت(ع) به این شهر برگزار کنند که در تاریخ از آن یاد شده است.

هنگامی که در بازار کوفه سر بریده‌ی اباعبدالله‌الحسین(ع) را بر روی نیزه می‌گردانند (طبق روایتی) که حضرت زینب(س) در برابر این حرکت وحشیانه، از شدت مصیبت سر بر چوبه‌ی محمل می‌کوبد به حدی که خون از پیشانی مبارکشان جاری می‌شود. (مجلسی، 1403، ج 45، ص 114)

نال‌های جان‌گداز زینب کبری(س) در قتلگاه نیز در تاریخ به عنوان فریاد مظلومیت اهل بیت(ع) ثبت شده است و دل هر انسانی را به درد می‌آورد. محدث قمی در نفس المهموم می‌گوید: زینب(س) از یزید اجازه گرفت تا برای حسین(ع) مجلس ماتم برپا کند، اهل بیت(ع) در منزلی به نام «دارالحجاره» هفت روز مجلس سوگواری برپا کردند و هر روز جمع بی‌شماری از زن‌های شام با آن‌ها در سوگواری شرکت می‌کردند و آثار این عزاداری‌ها چنان بود که مردم قصد می‌کردند به قصر یزید هجوم برند و او را بکشند. مروان از این قصد آگاه شد و به یزید گفت: «مصلحت تو نیست که اهل بیت حسین(ع) را در شام نگهداری. آن‌ها را به حجاز بفرست و از همین رو یزید و سایل سفر آن‌ها را آماده کرد و آنان را به مدینه فرستاد.» «شیخ عباس قمی، 1385، ص 410)

جمع بندی

در یک نگاه کلی می‌توان ادعا کرد، اثرات و نتایج قیام عاشورا ریشه در ابلاغ پیام‌ها و احیای صحیح این نهضت از سوی زینب کبری(س) و دیگر اهل بیت(ع) دارد، چرا که اگر این تبلیغ‌ها و یادآوری‌ها نبود حقایق عاشورا در سرزمین کربلا باقی می‌ماند و جامعه برای همیشه در غفلت و بی‌خبری نسبت به این حرکت عظیم بسر برده و پیغام‌های الهی و معنوی آن در دل مکر و فریب و نیرنگ بنی‌امیه دفن می‌شد. شجاعت زینب(س) بود که دشمنان را به زانو درآورد و کلام رسا و اشک‌های پر معرفت او کشتی نهضت حسینی را به ساحل مقصود نشاند و وجدان‌های خفته‌ی جوامع اسلامی را بیدار نمود. بیداری اسلامی در عصر حاضر نیز به همان اندازه مرهون تلاش‌های زینب کبری(س) است.

منابع:

1. ابن قولویه قمی، جعفر بن محمد، کامل‌الزیارات، ترجمه محمد جواد ذهنی‌تهرانی، چاپ پنجم، تهران، انتشارات پیام حق، 1386 ش.
2. جزائری، سید نورالدین، خصائص زینبیه، به تحقیق ناصر باقری بیدهندي، چاپ ششم، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران، 1385 ش.
3. سید بن طاووس، علی بن موسی، اللهوف علی قتلی الطفوف، ترجمه علیرضا رجالی‌تهرانی، چاپ دهم، قم، انتشارات نبوغ، 1385 ش.
4. سید رضی، ابوالحسن محمد، نهج البلاغه، ترجمه سید جعفر شهیدی، چاپ بیست و سوم، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، 1383 ش.
5. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، چاپ دوم، قم، موسسه آل‌البتیة لاحیاء التراث، 1413 ق.
6. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، عیون اخبار الرضا، چاپ سوم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، 1385 ش.
7. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، معانی الاخبار، قم، انتشارات اسلامی، 1361 ش.
8. طوسی، محمد بن حسن، امالی، ترجمه صادق حسن زاده، قم، نشر اندیشه هادی، 1388 ش.

9. قمي، شيخ عباس، نفس المهموم، ترجمه محمد باقر كمره‌اي، چاپ بيست و دوم، قم، انتشارات مسجد مقدس جمكران، 1385 ش.
10. كليني، محمد بن يعقوب، اصول كافي، ترجمه محمد باقر كمره‌اي، چاپ هشتم، تهران، انتشارات اسوه، 1385 ش.
11. مجلسي، محمد باقر، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الاثمه الاطهار، چاپ سوم، بيروت، دار احياء التراث العربي، 1403 ش.
12. مفيد، محمد بن محمد، الارشاد في معرفه حجج الله علي العباد، ترجمه سيد هاشم رسولي محلاتي، چاپ دهم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامي، 1387 ش.